

fikción alapuló — levél szintén érdekes adalékként, egy további „jutalomírásként” szolgál. Amúgy Lengyel *Magyar más-világ* című munkájában elsősorban nivellálni igyekszik a két oldalt, tábor, annak ún. vezéreit és minden baj forrásaként szolgáló politikájukat. Az első két kormány időszakára mint letűnt aranykorra tekint vissza (az idő mindent megszépít!), miközben tíz esztendővel ezelőttre helyezi azt az éles cezúrát, amely után beköszönött a magyar *kali juga*.

Hankiss Elemér is hasonlóan vélekedik a bizonyítvány kiosztásakor. A negatív tendenciák nála ha nem is tíz, de legalább hét éve kezdődtek el. A két tábor vezetőjét nem vezéreként definiálja, hanem inkább sámánokként, prófétáként, vagy csak azok inasaihoz hasonlítja őket. Sajnos igazi, teremtő jövőkép az ő írásából sem tárul elénk. Depresszió, pánik, paranoia, értelmi vakság, regresszió, zsörtölődés, hedonizmus, agresszió, cinizmus és önbénítés; ezekkel a jellemzőkkel ragadja meg a mai Magyarországot.

Egyet azért ígérhetek: hiába raktak le az asztalra közel félezer oldalt hazánkról korunk Magyarországának vezetői értelmiségei, nem tehetjük le hiányérzet nélkül a könyvet. A kiábrándultság ugyanis kevés, a „merre tovább?”-ra nem kaptunk, talán nem is kaphattunk választ. Jövőkép nincs, és lehet,

hogymár az írástudók is tehetetlenek?!

IZMINDI RICHÁRD

(Schlett István, Hankiss Elemér, Gombár Csaba, Lengyel László, Szilágyi Ákos, Bozóki András, Vásárbelyi Mária, Romsics Ignác írásai, Palatinus Kiadó, Budapest, 2008, 476 oldal, 2800 Ft)

HERMAN VUIJSJE: *Korrekt Hollandia*

„Hollandia egészen a közelmúltig híres volt arról, hogy a társadalmi kísérletek különleges laboratóriuma” — állítja könyvének magyar kiadásához írott előszavában a nemzetközileg is ismert holland szociológus, Herman Vuijsje. Ebben a „laboratóriumban” került tesztelésre a hatvanas évek második felétől, miként is működik a gyakorlatban egy szinte a végsőkig individualizált társadalom. Hollandia ekkortájt igen éles szellemi-közéleti fordulatot hajtott végre: szigorú kálvinista országból Európa legszekularizáltabb országa lett, s az állam szabályozó szerepének radikális háttérbe szorítása az egyéni szabadságjogok korábban sohasem látott kiteljesedését vonta maga után. Az eredetileg 1997-ben megjelent munka azonban arról tudósít, hogy a kísérlet mégsem könyvelhető el egyértelmű sikerként: az új, szabadelvű

Hollandia megnyerő homlokzata mögött egyre hangosabban recsegnek-ropognak a társadalom tartópillérei.

Vuijsje olvasatában Hollandia utolsó négy évtizede az államhatalom fokozatos decentralizációjáról és minden tekintélytől való megfosztásáról szól. Az elviekben üdvös folyamat azonban egyrészt a közjavakkal való visszaélés intézményesüléséhez vezetett, hiszen míg az állam újraelosztó-jóléti funkciói döntően megmaradtak, addig szabályozó (a hatvanas évek

nemzedékének szemében: „atyáskodó”) funkcióinak elorvasztása egyre inkább lehetetlenné tette az előbbiek ellenőrzését. Másrészt a hollandok a vártnál sokkal rosszabbul vizsgáztak a különböző (ön)érdekek józan összehangolása terén, s a külső kényszerek hiánya a társadalmi szolidaritás rohamos gyengülését eredményezte. Mind ezt tovább súlyosbították a politikai korrektségnek a holland közgondolkodást sújtó tabui, melyek főként a bevándorlással kapcsolatos párbeszédnek állták útját. Vuijsje szerint az „etnikai tabu” hosszú évekre lehetetlenné tette, hogy szó essen a bevándorló közösségek integrációjának hiányából fakadó feszültségekről, a beiskolázás híján leszakadó, s nem ritkán bűnözővé váló fiatalokról, vagy a bevándorlók-

nak szánt segélyekkel kapcsolatos üzletszerű visszaélésekről. A korrektség tabuit csak olyan végletes események voltak képesek megtörni, mint például a könyv megjelenése óta eltelt évtizedben történt, Pim Fortuyn és Theo van Gogh ellen elkövetett gyilkosságok.

A fent körvonalazott helyzet okainak vizsgálata során Vuijsje fontos magyarázó szerepet szán a hollandok közismert konformizmusának. Ez állhat a háttérben annak a megdöbbentő ténynek is, hogy a II. világháború során egész

Európát tekintve Hollandiában hurcolták el legnagyobb arányban a zsidó lakosságot — Németországot is beleértve. A háború után született, politikailag a hatvanas években eszmélő *baby boom*-generáció értelmisége ezen konformizmustól kívánt végleg megszabadulni, a politikai korrektség azonban ironikus módon csak újabb konformizmushoz vezetett. A holland értelmiségi elit a szabad közbeszéd ösztönzése helyett az ellenvélemények üldözésébe kezdett, s a közvélemény (függetlenül attól, hogy a hollandok egyéni életformái a privát szférát tekintve valóban jóval plurálisabbá váltak) szinte szolgai módon alkalmazkodott a bizonyos kérdésfelvetéseket kategorikusan tiltó, bevett nézetekhez.

A látszólag tekintély- és hierarchiaellenes, de valójában új politikai hierarchiákat megszilárdító, húsba vágó társadalmi problémákat meg-, illetve kibeszélhetetlenségre kárhóztató közgondolkodás természetesen nem csak Hollandia sajátja. A magyar olvasó is számos aktuális áthallásra lehet figyelmes a könyvet forgatva. A párhuzamok azonban nem mindig olyan egyértelműek, mint elsőre látszik, s a könyv végére érve kiderül: maga a szerző is egyfajta baloldali-liberális pozícióból fogalmazza meg bírálatát azon baloldali értelmiségiekkel szemben, akik gyakorlati-politikai tevékenységük révén „a történelem szemétdombjára hajították az egész baloldali eszmekincset, [és] még ahhoz sem volt bátorságuk, hogy a saját hibáikat elemezzék”.

PÁPAY GYÖRGY

(Fordította Bérczes Tibor, Gondolat Kiadó, Budapest, 2008, 216 oldal, 2200 Ft)

JARED DIAMOND: ***Osszeomlás***

Ki hitte volna, hogy a középkorban katolikus püspökség működött Grönlandon, vagy hogy a Húsvét-sziget egykori polinéz lakói a sziget teljes faállományának elpusztításával gyakorlatilag saját vesztüket okozták? Nem csoda, hogy mind-

erről semmit sem tudunk, hiszen a drámai közhely csakugyan igaz: a történelmet a győztesek írják. Pedig nemcsak a sikertörténetek, hanem a letűnt társadalmak históriája is éppen elegendő tanulsággal szolgálhat a jelenkor emberének, aki kénytelen immár az apró, helyi válságokat is egy globális összefüggérendszerbe helyezve szemlélni.

Így szemlélődik Jared Diamond, a világhírű amerikai földrajztudós és biológus is, aki 2005-ben megjelent *Osszeomlás. Tanulságok a társadalmak továbbéléséhez* című könyvében régmúlt korok népeinek bukását elemezve egy olyan átfogó tipológiát hozott létre, amely a jelen eseményeit is újfajta megvilágításba helyezheti. Diamond véleménye szerint például a 1994-es ruandai tuszi-mészárlás mögött hasonló ökológiai és társadalmi tényezők figyelhetők meg, mint a mangarevaiak vagy éppen a maják pusztulása mögött. Ahogy az elemzéseiből kitűnik, a legtöbb esetben éppen az aránytalan igények szülik a természet optimális teljesítőképességének figyelmen kívül hagyásán alapuló emberi „követelődzést”. Bár a környezeti körülmény csak egyik faktora a diamondi tipológiának, hiszen a szomszédokkal való kapcsolat vagy egy hirtelen jövő klímaváltozás is jelentős mértékben meghatározhatja egy nép életesélyeit, mégis az ember tűnik fel az egyes népek pusztu-